كرونا سره د مبارزي ملي اتحاد
اتحاد ملـــی مبارزه با کـــرونا

د کرونا ناروغي:

د کرونا له امله د وفات شوي شخص د تکفين،
تجهيز او تدفين لارښود

د کرونا سره د مبارزه د ملي اتحاد علمي او ديني کميته

د پیل خبره :

دا لارښود د کرونا له وایروس ناروغۍ یا هم د کرونا د مشکوکې پیښې له امله وفات شوي شخص ته د غسل ورکولو ، کفن وراغوستلو ، هدیرې ته د لیږد ، جنازې او تدفین په اړه اړین او ضروري معلومات لري چې د روغتیا د نړیوالې ټولنې د لارښود او اسلامي فقهې د احکامو په رڼا کې کرونا سره د مبارزې د ملي اتحاد علمي او دیني کمیټې په هڅو ترتیب شوی دی.

د دغه لارښود لوستل د ټولو هاغه خلکو لپاره اړین دی چې د مړي په غسل ، تکفین ، تجهیز ، تدفین او جنازه کې برخه اخلي لکه د مړي لمبوونکي ، عالمان ، د مړي د کورنۍ غړي او نور عام مسلمانان.

د افغانستان لږکي تابعیت لرونکي سکان او هندوان د دغه لارښود د عمومي لارښوونو څخه کار اخستلای شي البته هغویې خپل ټول مذهبی او کلتوري مراسم د ټولو هاغه احتیاطي تدابیرو په نظر کې نیولو سره سرته رسولی شي چې په دغه لارښود کې د هر پړاو لپاره ښودل شوي دي.

لارښود تر دې دمه د کرونا وایروس په اړه د موجودو کره منابعو په رڼا کې ترتیب شوی، خو داچې د وایروس په اړه طبیی معلومات لا هم ورځ تر بلې د بشپړیدو په حال کې دی نو ممکن په لارښود کې تغیرات راشي چې د تغیراتو لپاره هیله ده د کرونا سره د مبارزې د ملی اتحاد (NAF Covid 19) فیسبوکي پاڼه صفحه www.facebook.com/nafcovid19/ تعقیب کړئی.

لومړي خبره:

اړین ټکي

۱. کرونا یوه حاده تنفسي ناروغي ده چې د کوید-۱۹ نولس یا covid 19 وایروس په واسطه رامنځته کیږي، دا ناروغي معمولاً سږي اخته کوي.

۲. وایروس له یوه انســـــــان څخه بل ته د خولې د لاړو او پوزېپزې د څاڅکو، یو بل سره د نږدې تماس ، د هغه شـــیانو او ســـطحو د تماس څخه چې په دغه وایروس سره ککړ شـــــــوي وي او ممکن د غایطه موادو له لارېڅخه هم انتقالیـــږي. دا چـــې دا ناروغـــي یوه نوې ناروغـــي ده او په اړه یـــې لا هم معلومات بشپړ نه دي نو ځکه په هر حال ډېر احتیاط باید وشي.

۳. دا چې مړی نه تنفس کوی ، نه پرنجی او نه ټوخی کوی نو ویلای شـــــو چې د کرونا ناروغی څخه د مړ شوي شخص جســـــد ناروغي نه انتقالوي، خو که چېرې دا جســـــد د خپلو لاړو یا پوزېپزې د افرازاتو له امله په وایروســـــونو ککړ وي نو د نورو انتانیی انتقالیدونکو ناروغیو په شــــان دا ناروغی هم د مړیی د جســــــد څخه په داسې ډول خپریدلای شي چې د مړیی په بدن باندېی موجود وایروســــــــونهو د تماس له لارې بلتماس کوونکی شــــخص ته خپریږي او د پوزېپزې ، خولې او ســــترګو له لارې د نوموړي شــــــــــخص بدن ته ننوځي او یا یې هم د تماس له لارې بل شخص ته انتقالوي.

۴. تر دې دمه داسې کره شواهد په لاس کی نشته چی روغ انسان دېی د کرونا له امله د مړ شویی انسان له بد ن څخه په کرونا اخته شوی وي.

۵. د کرونا ناروغان ممکن کور ، روغتون او یا کوم بل ځای کې مړه شي، له دې امله د ټولو مشکوکو مړینو سره باید د کرونا د ناروغۍ څخه د مړه شوي شخص په توګه احتیاطي تعامل وشي.

٦. په اسلام کې د مړي احترام او عزت خپل ارزښت لري، له دې امله لازمه ده چې د مړي جسد په ټول احترام سره سنبال کړل شي.

۷. د اسلامی شریعت له مخې د مړي د احترام او د ژوندیو د حفظ النفس تر منځ د توازن له مخې د جسد د سبالوونکو ساتنې ته لومړیتوب ورکول کیږي، له دې امله د جسد د سنبالوونکو اشخاصو د ځان ساتنې لپاره ټول حفاظتي تدابیر باید ونیول شي او باید د شخصي محافظت ټول وسایل (Personal Protective Equipment's PPE) له ځان سره ولري.

دغه وسایل عبارت دي له :

- N95 یا طبي ماسک
- د اوږدو لستونو ګاوون (ځانګړې چپن چې دټول بدن د پټولو لپاره استعمالیږي)؛ البته ګاوون باید د اوبو په وړاندې مقاوم وي، یعنې اوبه ترې تیرې نه شي.
- عینکې
- د مخ لپاره پلاستیکي شفاف پوښ
- دستکشې

دوهمه خبره:

که ناروغ په روغتون کې مړشوی وي نو :

١. د مړ شـــوي شـــخص کورنۍ ته باید په پوره خواخوږۍ او د طبابت د اخلاقو د غوښـــتنې سره ســـم خبر ورکړل شي. هغوی ته تعزیت وشي او ورته وویل شي چې ستاسې مړی شهید دی (انشـــــاءالله)، ځکه چې د نبیی کریم صلی الله علیه وسلم حدیث شریف دی چې کوم مســـــــــــلمان د طاعون او وبا څخه مړ کیږي هغه شهید دی.

٢. د مړي کورنۍ ته د ددغه لارښــــود ټولې لارښــــوونې شرح کړل شي او ورته وویل شي چې تر هر څه مهم نورو ژوندیو انســــــــانانو ته د دغه وایروس د خپریدا مخنیوی دی نو ځکه باید په ټولو مراســــــــمو کې هڅه وشي چې د گڼـــي گوڼـــې ، یو بل ته د لاس او غاړه ورکولو ، د مـــړي سره د تماس نیولو او نورو داسې کړنو څخه ډډه وشي چې د وایروس د خپریدو لامل گرځي.

٣. هغه روغتیایی کارکوونکي چې د مړ شوي شخص جسد سنبالوي باید د شخصي محافظت ټول وسایل PPE (چې پورته ذکر شوي دي) له ځان سره ولري.

۴. د جســــــد څخه دې ټول طبیی وسایل لکه د قلبي مانیټور لاینونه ، د وینې د فشـــــــار د کنټلو آآلات ، د وینټیلیټر سرکټ ، د پوزېیزې له لارې د معدې ټیوب ، د ادرار کتیټـــر ، داخل وریدیـــې او شریانیـــې لاینونه او نور په ارام سره لرې کړي، په داسې ډول چې د جســــــد افرازات شاوخوا خپاره نه شي.

۵. د جســـد د سنبالښـــت او چمتو کولو پر مهال باید صحیی کارکوونکي د خپلو د لاســـونو حرکات محدود وســـاتي او لاســـونه ډیر ښـــکته پورته نه کړي چې د وایروس د خپریدو لامل گرځي.

٦. ډاډ ترلاسه شي چې د جسد د افرازاتو ټول ځایونه بند کړل شوي دي، لکه: خوله ، پزه، پزهپزه ، کوم زخم، ... چې د سنبالوونې پر مهال افرازات د وایروس د خپریدو لامل نشي.

٧. د مړشوي شخص د معدې افرازات (که چیرې ویې) ، ادرار او نور طبیی فاضله توکي باید په یوې ځانګړې پلاستیکي خلته کې، چې څو دانې خلتې وي، ځای پر ځای کړي چې وروسته به یې د انتان د مخنیوی تدابیرو سره سم له منځه وړي.

٨. د جسد ضد عفوني کولو ته اړتیا نشته ده .

٩. که روغتون د غسل ورکولو اسانتیا ولري باید مړي ته په مسنونه طریقه غسل ورکړل شي. او د غسل ورکولو پر مهال ټولې هغه لارښوونې په نظر کې ونیسي چې په دریمه خبره (غسل او انتقال)کې ذکر شوي دي.

دریمه خبره

غسل ، تکفین او انتقال:

۱. هاغه روغتیایی کارکوونکي یا د مړ شوي شخص خپلوان چې مړي ته غسل ورکوي باید د شخصیی محافظت بشپړ وسایل (PPE) ولري. دغسل لپاره دې د طبیی دستکشـــــــــــو برسیره رابړي دستکشـــــــــــي هم وکاروي. د گاوون (طبي چپنې) له پاســـــه که پلاســـــتیکي پوښـــــخ (Aprone) واغوستل شي بهتره دهی.

۲. هاغه خلک چې د سینې ، شکر ، د فشـــــــار ، د زړه او یا د سرطان ناروغیی ولري او یا یې هم عمر یې له شپیتو کالو زیات وي باید د غســـــــل ورکولو څخه ډډه وکړي.

۳. د غسل ورکولو لپاره داسې تخته وکارول شي چې په اسانۍ سره بیا ضد عفوني کړل شي.

۴. د غسل ورکولو لپاره که داسي ځای غوره کړل شي چې هوا ولري او پاکول او ضد عفوني کول یې آاســـان وي او دغه راز د انتاني مایعاتو د خپراوي څخه مخنیوی کیدلای شي.

۵. د غسل ورکولو پر مهال باید لاسونو ته ډیر زیات حرکات ورنه کړل شي چې د انتان د خپریدو لامل گرځي.

٦. اوبه باید په تیز فشار او سرعت سره وانه چول شي چې څاڅکي یې پورته نشیوانه الوځي.

۷. هاغه خلک چې مړي ته غسل ورکوي یا د مړي سره په تماس کې کیږي، ائې د شخصي محافظتي وسایلو برسیره باید شخصي حفظ الصحې ته پام وکړي، لاسونه د غسل څخه وړاندې او وروسته له هاغه چې پروسه بشپړه شي په صابون سره پریمینځي او خپل لاسونه خولې، پزې او سترګو ته ور نه وړي.

۸. هاغه اوبه چې مړي ته پرې غسل ورکول شوی باید په یو مخصوص ځای کې پټې کړل شي یا هم که ډرین کیږي نو سمه ده .

۹. د غسل ورکولو څخه وروسته جسد په کفن کې وپوښل شيئ (پلاستیک کې د جسد پوښلو ته اړتیا نشته) او ژر تر ژره یې د جسد ساتنې سړې خونې یا هم د انتقال لپاره وسایطو ته ورسول شییوسئ.

۱۰. د مړي د انتقال لپاره کومې ځانګړې واسطې (ګاډي) ته اړتیا نشته، هر ډول واسطه مثلاً امبولانس یا کوم بل ډول موټر کاریدلی شي.

۱۱. د مړي د غسل څخه نیولې تر انتقال او جنازې پورې هر پړاو کې باید د شخصي حفظ الصحې او احتیاط بشپړ تدابیر په پام کې ونیول شي، یعنې د PPE استعمال او د فاصلې نیول. پروسه کې ټول شامل خلک باید یو له بل څخه فاصله ونیسي او ماسکونه وکاروي.

۱۲. ټول هاغه خلک چې جسد ګاډي ته پورته کوي یا یې راکوزوي باید د جسد د پورته کولو څخه وړاندې او وروسته خپل لاسونه پریمنځي ، هر وخت باید ماسک وکاروي او خپلې خولې ، پوزېپزې یا سترګو ته د لاس وړلو څخه ډډه وکړي.

۱۳. دا چې کرونا وایروس تر ۹ ورځو پورې له سطحو څخه انتان خپرولای شي نو ځکه د چاپیریال پاک ساتل خورا اړین او ضروریی دي. هاغه تخته چې مړي ته پرې غسل ورکړل شوی لومړی که ممکنه وه پهد صابون او اوبو سره پریمنځل شي او وروسته بیا په هغه سطحه باندې ۰،۱٪ بلیچ او یا 70% ایتانول واچول شي او کم له کمه یوه دقیقه پرې پریښودل شي.

۱۴. د ضدعفونی کولو والا شخص باید په بشپړ ډول شخصیی محافظتیی وسایل ولري.

۱۵. ټول طبیی فضـــــــــله جات باید د انتان د مخنیویی د اصولو سره سم سنبال کړل شي،. داسې چې لومړیی په بشـــــــــــپړډول سره ضدعفوني کړل شي او بیا په یو لرې او جلا ځای کې وسوځول شي.

۱٦. په هغه صـــورت کې چې اوبه نه وي یا داســـې صـــورت وي چې د انتان د خپراوي له ویرې اوبه نه شي استعمالیدلای د علماؤو د فتوا پر بنســــــــټ مړ شـــــــخص ته تیمم ورکول کیدلای شي. که چیرته دا هم ممکنه نه وي، پرته له غسل څخه هم مړی دفن کیدلای شي.

څلورمه خبره:

وروستي کتنه ، جنازه او تدفین :

۱. د غسل ورکولو او کفن ورکولو څخه وروسته مړی په عزت سره په تابوتکې کیښودل شي .

۲. د کورنۍ غړي او دوستان کولای شي چې له غسل او کفن ورکولو وروسته مړ شوی شخص وګوري ، خو هیڅوک باید مړی نه ښکل کړي او نه یې لمس کړي.

۳. ټول هاغه اشخاص چې د مړي لیدل غواړي باید ماسک وکاروي ، یو له بل څخه دوه متره او یا کم له کمه یو متر فاصله ولري او له کتلو وروسته خپل لاسونه په صابون پریمنځي .

۴. د مړ شوي شخص جنازه به په مسنونه طریقه سره سرته رسیږي، البته هڅه باید وشي چې جنازه کې له کمو څخه کم خلک شریک شي ځکه چې جنازه یو فرض کفایي عمل دی او د انسانانو د ژوند ساتنه فرض عین ده. نو د موازناتو د فقه په رڼا کې مناسب عمل دا دې چې د لږو څخه لږ خلک په جنازه کې شریک شي، حتی که یو شخص هم په جنازه کې شریک شي فرض کفایی ادا کیدلای شي.

۵. د جنازې لپاره خلک په خپلو منځونو کې کم له کمه یو متر فاصله مراعت کړي.

٦. له جنازې سمدستي وروسته باید د مړي تدفین پیل شي.

۷. هغه کسان چې په تدفین کې برخه اخلي باید شخصیی حفاظتي وسایل ولري او کله چې له تدفین څخه فارغ شي باید خپل لاسونه په اوبو او صابون پریمینځي.

۸. د مرگ څخه وروســـــته باید د فاتحې له مراســـــمو ډډه وشي، ځکه چې د کرونا د ناروغۍ د خپریدو ســــــبب گرځي . که په فردیی ډول څوک د تعــزیت لپاره د متوفـــی کور ته ورځـــي هم باید ټول احتیاطـــی تدابیـــر او ټولنیزه فاصله اخیســــــتل مراعت کړي. د مړي د ورثه او تعزیت کوونکي باید ماسکونه وکاروي.

۹. په هر صــــــورت باید له لاســــــونو او غیر ورکولو ډډه وشي او له تعزیت وروسته سملاسي لاسونه په اوبو او صابون پریمنځل شي.

۱۰. د مړ شــــوي شــــخص د جامو او د اســــتعمال نورو شــــیانو غورځولو او یا سیزلو ته اړتیا نشــــته بلکې که د دستکشــــو سره را واخســــتلاخیســــتل شي او د جامو مینځلو له صــــــابون سره پریمنځل شي او بیا د بلیچ د ۰٫۱٪ محلول او یا ۷۰٪ ایتانول الکولو سره ضــــــــدعفوني کړل شي، کارول کیدلای شي.

۱۱. جامې او نور توکرباید د ۶۰-۹۰ ۶۰ ۹۰ څخه تر ۹۰ درجه د ســــــانتیگراد گرمو اوبو کې د جامو مینځلو پوډرو سره د ماشــــین په واســــطه پریمنځل شي. که د ماشین اسانتیا نه وي نو باید په لوی ستل یا تشــــــــت کې په گرمو اوبو او صــــــابون کې واچول شي او د یو لرگي پواســــــطه ولړل شي خو احتیاط باید وشــــــــــــــیی چې څاڅکیي ترې راپورته نه شیوانه الوځي. بیا باید تشــــــــت یا ستل خالیی کړل شي او توکر او جامې د نیم ساعت لپاره په ۰٫۰۵٪ د کلورین محلول کېي پریښــــــودل شي او له هغې وروسته وزبیښل شي او لمر ته وغوړول شي.

اخځلیکونه :

۱. د کرونا وایرس په وړاندې د علماؤو د عالي کمیسیون فتوا، ۱۳۹۹ هـ ش کال د وري ۱۷

2. World Health Organization (WHO) Infection Prevention and Control for the safe management of a dead body in the context of COVID-19 Interim guidance 24 March 2020

3. Federation of Islamic Medical associations (FIMA): Islamic Burial guidelines for COVID-19 for the deceased body

4. European Center for Disease Prevention and Control (ECDC): Considerations related to the safe handling of bodies of deceased persons with suspected or confirmed COVID-19

5. British Islamic Medical Association (BIMA) : Guidance on the performance of ghusl for deceased persons with suspected or confirmed COVID-19